

INTRODUCERE

Suntem astăzi mai critici, mai conștienți de faptul că programul este uneori numai aparent. Blocurile situate la periferia orașelor, uneori și cele din zona lor centrală, oricât de importante ar fi pentru viața locuitorilor, prezintă, peste tot o înfățișare comună. Nici centrele comerciale sau alte dotări social-culturale nu se deosebesc prea mult între ele. Specificul unui oraș îl poți recunoaște și aprecia doar după vechea sa arhitectură, mai puțin proiectată pe planșetă, ea dezvoltându-se de-a lungul secolelor și formând, de regulă, nucleul istoric. La Târgu-Mureș, acest nucleu istoric cuprinde doar o parte din teritoriul actual al municipiului, el suprapunându-se vechii zone, situate pe terasa superioară a râului Mureș, din vecinătatea Cetății – constituind orașul de sus – și pe aceea a actualului centru civic, dezvoltat ceva mai târziu, situat pe prima terasă - formând orașul de jos. Acestor zone, care se circumscriu perimetrului vechii localități, le dedicăm prima parte a lucrării.

Nu avem pretenția de a prezenta o istorie completă a municipiului Târgu-Mureș ci, mai degrabă, să întreprindem o mai temeinică cercetare asupra evoluției sale urbane, evoluție mai puțin cunoscută, care se desfășoară timp de peste șase secole. După aproape un veac de istoriografie modernă, acest oraș este încă lipsit de o cercetare științifică cu privire la evoluția sa teritorială, dar și de o cunoaștere a monumentelor sale. Majoritatea monografiilor mai vechi ale orașului sunt lipsite de o riguroasă analiză științifică, ele nedeșășind cadrul de interes al autorilor, unele capitole constituind simple narațiuni.¹ Mult mai aproape de tema noastră este lucrarea lui Orbán Balázs,² ea înfățișând o serie de monumente de arhitectură, ca și unele momente ale trecutului istoric al municipiului, fiind însă neglijate principalele aspecte fundamentale ale evoluției sale istorice. În această monografie a secuimii, cu toată descrierea amănunțită a perighezelor sale privind localități, locuri, monumente, peisaje, toponomii etc., mergând până la cele mai absurde și ridicole povești, autorul este incorect. În mod intenționat el ignoră pe români, care sunt observați doar incidental, atât populația, cât și cultura lor. Și în cazul orașului Târgu-Mureș, considerat de autor a fi cel mai important centru al ținuturilor secuiești, chiar dacă se vede obligat a pomeni existența românilor, se grăbește a afirma că aceștia vorbesc numai ungurește și, ca urmare, pot fi considerați secui. De altfel, cunoscând bine efectul secuizării, autorul clasifică populația nu etnic, ci confesional, „argumentând” că, deși unii români sunt de confesiune greacă, ei vorbesc ungurește, drept urmare, după autor, ei trebuie considerați secui. În ultimele decenii, însă, o serie de lucrări de diferite proporții, analizează științific, completează cu noi date istoricul urban al municipiului și, mai ales, al monumentelor sale.³

Spre deosebire de lucrările monografice anterioare, axate doar pe cercetarea unor documente scrise, prezenta lucrare încorporează noi documente, hărți cadastrale și topografice, planuri ale orașului, proiecte și relevee de clădiri, precum și cercetări pe teren, toate privind tipologia și evoluția orașului, dar și a edificiilor mai importante. Toate acestea au fost coroborate cu datele dobândite din literatura de specialitate, referitoare la istoricul orașului, cât și cu datele statistice aflate în arhivele orașului, până nu demult mai puțin consultate. Astfel, am reușit să clarificăm o serie de aspecte ale evoluției urbane a localității, îndeosebi pentru perioada de apariție și aceea imediat

următoare, inclusiv a arhitecturii principalelor monumente. Am găsit necesar să surprindem și accidentele și anomaliiile evolutive care, în anumite momente istorice, au provocat calamități, cauzând, la rândul lor, perturbări pe plan demografic, dar și în tipologia municipiului de astăzi.

Lucrarea se adresează, cu precădere, tuturor cititorilor interesați de evoluția istorică-urbană a municipiului, dar și celor preocupați de cercetarea istoriei urbanismului. Considerând că cititorii cunosc principalele momente ale istoriei României și, în special, ale Transilvaniei, nu mai prezentăm cadrul general istoric, ci ne rezumăm doar la descrierea acelor evenimente de care Târgu-Mureșul este strâns legat, momente, probabil, mai puțin cunoscute. Pentru a ușura lectura textului propriu-zis, l-am încărcat pe cel al notelor cu numeroase precizări dar, mai ales, cu fragmente din documente și din lucrări de specialitate.

Ne-am oprit cu această primă parte a monografiei urbane la anul 1850, nu numai pentru că, după această dată, localitatea a depășit cu mult limitele vechiului teritoriu, ci și datorită faptului că, până atunci și-a păstrat vechea structură stradală, cu construcțiile vechi, fără a cunoaște demolări masive și restructurări de zone cum s-a petrecut în deceniile următoare.

Nu avem pretenția că lucrarea de față a reușit să cuprindă totalitatea problemelor referitoare la evoluția urbană a orașului, ea având inevitabile carențe obiective, dar și subiective, datorită stadiului actual al cunoștințelor, cu ferma convingerea că în viitor acesta va fi depășit.

Note:

1. Benkő Károly, *Marosvásárhely szabad király várossa általános és részletes leirasa* (Descrierea generală și amănunțită a orașului liber regesc Târgu-Mureș), Târgu-Mureș, 1862, *ANDJ Mureș, Mss*, nr. 8. Sub redacția lui Pál-Antal Sándor lucrarea apare sub denumirea *Marosvásárhely szabad királyi város leirása 1862-ben* (Descrierea orașului liber regesc Târgu-Mureș până în anul 1862), Târgu-Mureș, 2001, Ed. Mentor; Benkő Károly, *Marosszéki ismeretése* (Cunoașterea Scaunului Mureș), Cluj, 1868-1868; Traian Popa, *Monografia orașului Târgu-Mureș*, Târgu-Mureș, 1932; Kiss Pál, *Marosvásárhely története* (Istoria Târgu-Mureșului), Budapest, 1942;
2. Orbán Balázs, *A székelyföld leirása* (Descrierea secuimii), Pest, IV, 1870. Cu referire specială la Târgu-Mureș, între p.106-153.
3. Ádám Dankanits, *Începuturile urbanizării Tîrgu Mureșului*, în *StMat*, II, 1967, p. 91-95; I. Chiorean, Tr. Dușa, Gr. Ploșteanu, *Cetatea Tîrgu-Mureșului*, Târgu-Mureș, 1968; Grigore Ploșteanu, Traian Dușa, *O pagină de istorie. Biserica de lemn din Tîrgu-Mureș*, Târgu-Mureș, 1969; Alexandru Bogdan, *Date noi privind ansamblul cetății din Tîrgu Mureș* (în continuare *Ansamblul cetății*), în *StMat*, II; 1967, p. 79-86; Alexandru Bauer, *Complexul gotic din cetatea Tîrgu Mureș și unele referiri la primele fortificații ale orașului*, în SCȘS, 1977, p. 193-219; Keresztes, Gyula., *Maros megyei kastélyok és udvarházak* (Castele și conace din județul Mureș), Târgu-Mureș, 1995. (În continuare Keresztes G., *Maros Megyei*); *Idem.*, *Marosvásárhely régi épületei* (Clădiri vechi din Târgu-Mureș), Târgu-Mureș, 1998. (În continuare Keresztes G., *Marosvásárhely*).